

ایران در آینه شعر روس

میخائیل سینلنیکوف

ترجمه

نرگس سنائی و

یوگنیا نیکیتنکو

سرشناسه: سینلنیکوف، میخائیل
عنوان و نام پدیدآور: ایران در آینه شعر روس / میخائیل سینلنیکوف : مترجمان نرگس سنائی،
یوگنیا نیکیتنکو.

مشخصات نشر: تهران : هرمس، ۱۴۰۱.

مشخصات ظاهری: ۱۴۲ ص

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۴۵۶-۲۶۳-۸

وضعیت فهرست نویسی: فیپا

یادداشت: عنوان اصلی: Иран В Зеркале русской Поэзии, МИХАИЛ СИНЕЛЬНИКОВ, 2016

موضوع: شعر روسی -- ترجمه شده به فارسی -- مجموعه ها

موضوع: شعر فارسی -- ترجمه شده از روسی -- مجموعه ها

موضوع: شعر روسی -- تاثیر فارسی

موضوع: ایران در ادبیات

شناسه افزوده: سنائی، نرگس، ۱۳۵۳-، مترجم

شناسه افزوده: نیکیتنکو، یوگنیا، مترجم

رده بندی کنگره: PG۳۲۳۰

رده بندی دیویی: ۸۹۱/۷۱۰۸

شماره کتابشناسی ملی: ۸۰۴۸۹۰۴

این کتاب ترجمه‌ای است از:

Иран В Зеркале русской Поэзии, МИХАИЛ СИНЕЛЬНИКОВ

ایران در آینه شعر روس

میخائیل سینلینیکوف

ترجمه نرگس سنائی و یگیا نیکیتنکو

www.ketab.ir

طراح جلد: حبیب ایلون

چاپ اول: ۱۴۰۱

تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه

چاپ: آیکان

همه حقوق محفوظ است

تهران، خیابان ولی عصر، بالاتراز میدان ونک، شماره ۲۴۹۳

تلفن: ۸۸۷۹۵۶۷۴

فهرست مطالب

۹	سخن آغازین
۱۵	پیشگفتار
۴۲	الکساندر پوشکین (اقتباس از قرآن)
۴۴	الکساندر پوشکین (به فاضل حال)
۴۶	الکساندر پوشکین
۴۷	الکساندر پوشکین
۴۷	یوگنی آنگین
۴۸	الکساندر پوشکین
۵۲	فئودور توتیف (سپر الگ)
۵۴	دمیتری ازنبشین (میلاد مروارید)
۵۶	لوکیان یا کوپویچ
۵۸	میخائیل لرمانتف (مناظره)
۵۹	آفاناسی فت (ترجمه‌ای از حافظ)
۶۰	آپولون مایکف (دعای اعرابی)
۶۱	کستانتین بالمونت
۶۲	ایوان بونین (بال‌های سفید)
۶۴	ایوان بونین (البرز)
۶۶	ایوان بونین (اهورا مزدا)

- ۶۸ والری بروسف (درباکو)
- ۷۰ سرگنی گارادِ تسکی (ایران)
- ۷۲ سرگنی گارادِ تسکی (در ایران)
- ۷۴ ولیمیر خلبنیکف (دیدار)
- ۷۶ ولیمیر خلبنیکف (شبی در ایران)
- ۷۸ نیکلای گومیلیف (میناتور ایرانی)
- ۸۲ نیکلای گومیلیف (بخشی از نمایشنامه فرزند خدا)
- ۸۴ نیکلای گومیلیف (در باغستان من)
- ۸۶ کنستانتین لپسکرف (کتابفروش)
- ۸۸ الکساندر چاچیکف (به سرگنی یسنین)
- ۹۲ گنورگی شنگلی
- ۹۴ سرگنی یسنین (درونمایه‌های ایرانی)
- ۹۶ سرگنی یسنین (درونمایه‌های ایرانی)
- ۱۰۰ سرگنی یسنین (درونمایه‌های ایرانی)
- ۱۰۴ سرگنی یسنین (درونمایه‌های ایرانی)
- ۱۰۸ گریگوری سانیکف
- ۱۱۲ گریگوری سانیکف (فردوسی)
- ۱۱۴ گریگوری سانیکف (دیوان حافظ)
- ۱۱۶ گریگوری سانیکف (گفتگو با عمر خیام)
- ۱۲۰ رسول گامزاتف (در شیراز)
- ۱۲۴ بوری کلوچنیکف (در باب بازسازی تاریخ)
- ۱۲۶ میخایل سینلنیکوف (تهران)
- ۱۲۸ میخایل سینلنیکوف (اصفهان)
- ۱۳۰ میخایل سینلنیکوف (ایران)
- ۱۳۲ سرگنی مارکوس (مسجد شیخ لطف‌الله، اصفهان)
- ۱۳۶ سرگنی مارکوس (مشهد)
- ۱۴۰ راویل بوخاریف (اسلام)
- ۱۴۲ سرگنی دیمیتریف

سخن آغازین

چنانکه می‌دانیم زبان و ادبیات از اصلی‌ترین عوامل تاثیر و تاثر و ارتباط بین دو فرهنگ یا دو کشور به شمار می‌آید. ادبیات و بویژه شعر از دیرباز نقطه عطفی در تعامل و گفتگوی بین فرهنگ‌ها بوده است. آشنایی جهان با شعر و ادب فارسی و گرایش به سنت‌های مشرق زمین به قرون وسطی برمی‌گردد. سابقه تعامل فرهنگی و ادبی ایران و روسیه نیز به سالهای دور یعنی زمان پتر اول برمی‌گردد. اما دایر شدن مدرسه زبان فارسی و شروع آموزش زبان فارسی در روسیه تزاری از زمان یکاثرین دوم، البته بیشتر در مناطق مسلمان نشین روسیه، شروع می‌شود. از سال ۱۸۰۴ طبق فرمان الکساندر اول، تدریس زبان فارسی در سطح دانشگاه‌ها نیز آغاز می‌شود. قرن‌های نوزدهم و بیستم میلادی را می‌توان اوج توجه شاعران روس به شعر فارسی و فرهنگ ایرانی دانست. شمار زیادی از شاعران عصر نقره‌ای و طلایی شعر روس، درباره ایران و درونمایه‌های شرقی-اسلامی اشعار بسیاری سروده‌اند که بیانگر جایگاه برجسته ایران و فرهنگ ایرانی در ادبیات روسیه و در میان شاعران برجسته روس است. بخش عمده‌ای از این اشعار حاکی از تعامل ادبی شاعران روسیه و تاثیر پذیری و الهام‌گیری

آنها از شاعران بزرگ ایرانی است. در این میان نباید از نقش ترجمه به عنوان مهمترین عامل شکل‌گیری این تعاملات غافل بود. این ترجمه‌ها اغلب از زبان‌های فرانسوی و آلمانی، توسط شاعران و نویسندگان بزرگ روس که برخی از آنها معاصر و دوست پوشکین بوده‌اند، صورت می‌گرفت. بعدترها ترجمه‌هایی توسط شاعر - مترجمان روس از زبان فارسی هم صورت گرفت. از جمله این شاعران مترجم می‌توان از واسیلی ژوکفسکی، آلکسی خومیاکف، دمتری ازنویشین و الکساندر گریبایدف نام برد.

نویسندگان و آثار برجسته ادبی و دینی مشرق‌زمین، فرهنگ و اعتقادات شرقی و همچنین درونمایه‌های ایرانی، از دیرباز مورد توجه برخی نویسندگان و شاعران بزرگ جهان، و از جمله بزرگان ادبیات روسیه، همچون فتودور داستایفسکی، لف تالستوی، الکساندر پوشکین، آفاناسی فت، ایوان بونین، سرگئی یسنین، گاوریل درزاوین، میخائیل لرماتف، ولیمیر خلبنیکف، سرگئی گارادینسکی و ... بوده و جایگاه مهمی نزد آنان داشته است. در مجموعه آثار هر یک از این شاعران، شعرهایی با مضامین ایرانی - شرقی یافت می‌شود. در این میان، پوشکین، شاعر بزرگ اوایل قرن نوزدهم، علاقه فراوانی به توصیف و انعکاس درونمایه‌های شرقی، مفاهیم قرآنی و همچنین تضمین از بزرگان ادب ایرانی همچون سعدی در شعر خود داشت. اشعار «اقتباس از قرآن» پوشکین که بخش‌هایی از آن در این گزیده گنجانده شده است، یکی از برجسته‌ترین اشعار وی محسوب می‌شود که با الهام از آیات قرآنی سروده شده است. همچنین یسنین با نگارش مجموعه «درونمایه‌های ایرانی» بیش از دیگر شاعران روس، عشق و علاقه خود را به «میهن نیلگون فردوسی» ابراز نمود.

مجموعه حاضر برگرفته از کتاب «ایران و درونمایه‌های ایرانی

در شعر شاعران روس»^۱ اثر میخائیل سینلنیکوف شاعر معاصر روس است که به صورت گزیده و با عنوان «ایران در آینه شعر روس» ارائه شده است. محدود اشعاری با درونمایه ایرانی که در کتاب مذکور موجود نبوده، توسط مترجمان به این گزیده اضافه شده است. در انتخاب اشعار این مجموعه معیارهایی چون اهمیت شاعر، درونمایه، جذابیت و گیرایی شعر نزد مخاطب ایرانی در نظر گرفته شده است. این گزیده شامل پیشگفتاری بلند، پژوهشی و جامع از میخائیل سینلنیکوف مؤلف کتاب نامبرده است. سینلنیکوف در این مقدمه ارزشمند اولین بارقه‌ها و سابقه گرایش شاعران و مترجمان روس به فرهنگ و ادبیات ایران زمین را به تفصیل شرح می‌دهد. سپس ترجمه بیش از چهل شعر از شاعران کلاسیک تا معاصر روس به همراه اصل روسی شعرآمده است. اشعار این مجموعه شامل مضامین متنوعی چون مدح پیامبر، تعالیم دین اسلام و زرتشت، وصف طبیعت، هنر و معماری ایرانی و اقتباس، تضمین و تمجید از بزرگان ادب فارسی از جمله حافظ، سعدی، فردوسی، خیام و مولانای رومی است.

میخائیل سینلنیکوف شاعر معاصر روس با عشق و اشتیاق فراوانی که به شعر فارسی و بطور کلی به مفاهیم شرقی و ایرانی دارد، تا کنون به گردآوری و تالیف آثار زیادی با موضوع ایران و درونمایه‌های ایرانی و اسلامی پرداخته است. علاوه بر کتاب «ایران و درونمایه‌های ایرانی در شعر شاعران روس» که ذکر آن رفت، می‌توان از مجموعه «سرزمین گل سرخ» نیز نام برد. این مجموعه شامل اشعار این شاعر روس درباره ایران و همچنین برگردان اشعار شاعران کلاسیک ایرانی از جمله خاقانی، نظامی، جامی و ... به نظم روسی است. سه شعر او

1. Иран и персидские мотивы в стихах русских поэтов, Соч. М.И. Синельников, М.: Вече, 2016. – 480 с.

با عنوان‌های ایران، تهران و اصفهان که در این مجموعه گنجانده شده است، حاکی از شوق وافروی به ایران است، تا جایی که آرزومند آن است روزگاری در «زیر گنبد پر ستاره‌اش» زندگانی کند. در زیر سخن میخائیل سینلنیکوف را با مخاطبان ایرانی خود می‌خوانیم:

«از ایام کودکی، شیفته افسانه‌های فارسی بودم، و در نوجوانی شعر عمر خیام، حافظ، نظامی، جامی و بیدل را دوست می‌داشتم. البته من فقط از طریق ترجمه‌هایی که در آن زمان در روسیه توسط استادان برجسته صورت گرفته بود، می‌توانستم با شاعران ایرانی آشنا شوم. پس از چند سال مشتاقانه به آهنگ متعالی زبان فارسی گوش فرادادم، به ملودی این زبان، که برای شعر آفریده شده بود.

آری شعر فارسی؛ یکی از شعرهای برتر جهان و از این میان، متناسب‌ترین آنهاست که بطور کامل به منصه ظهور رسیده است. بی‌شک در صورت عدم حضور شعر فارسی، در ادبیات جهان خلاء بزرگی ایجاد می‌شد، اما خوشبختانه ادبیات فارسی همچنان زنده است و در طول قرون به مخاطبان خویش روح می‌بخشد.

من چندین بار به ایران سفر کرده‌ام و از دیدن خیابان‌های تهران، حرم مشهد، اصفهان، شیراز و توس به وجد آمده‌ام. یکی از لحظات مهم زندگی‌ام را در تخت جمشید گذرانده‌ام. مجسمه‌ها و نقش‌های باستانی در مقابل نظر من بود. در آغاز زندگی‌ام، آنها را از طریق تصاویر دیده بودم، اما در نهایت تاریخ و ادبیاتی که در دل این تخته‌سنگ‌ها نهفته است را پس از عمری، با دستان خویش لمس کردم.

مسلم است که گردآوری یک مجموعه اشعار روسی اختصاص یافته به ایران و شامل درونمایه‌های ایرانی برای من کاری بسیار هیجان‌انگیز بود. به نظر من، در این کتاب، که ترکیبی است از اشعار سروده شده در طول چهار قرن، هیچ شعر بی‌روح و ضعیفی وجود ندارد، و دربرگیرنده

شعرهای زیبا، شگفت‌انگیز و فاخر است که قابلیت قرارگرفتن در هر مجموعه شعر روسی را دارا می‌باشند. البته در گاهی موارد زیبایی این اشعار را نمی‌توان از طریق ترجمه بیان کرد. با این حال هنوز به موفقیت مترجمان و توانایی آنها در انتقال عمق اندیشه و احساسات پرروح شاعر، امیدی هست.

البته، ایرانیان به عظمت و تعالی شعر خویش عادت نموده‌اند. به قول سعدی، شیراز را با شعر نمی‌توان شگفت زده کرد، همان‌طور که ختن با مشک به شگفتی نمی‌آید.

با وجود این، من امیدوارم خوانندگان ایرانی به این کتاب که توسط خانم نرگس سنائی و هموطن ایرانشناس من یوگنیا نیکیتنکو ترجمه شده است به دیده‌ی لطف بنگرند. چرا که نمی‌توان نسبت به پیام عشق و دوستی که توسط شاعران روس به زبان آمده است، بی‌تفاوت بود. تنها تعداد کمی از این شاعران کشوری را که در شعر خویش ستایش کرده‌اند به چشم خود دیده‌اند، اما همه آنها شیفته تاریخ و ادبیات متعالی آن بوده‌اند، که در برخی موارد تاثیراتی بر ادبیات روسیه نیز گذاشته است. شعر بیانگر روح مردم است و در این مجموعه روح روسیه با شور و شوق و عشق با ایران جاودانه سخن می‌گوید.»

در پایان، گفتنی است که تمامی شعرها و مقدمه کتاب حاضر توسط هر دو مترجم ایرانی و روس به فارسی ترجمه شده است. برگردان ادبی و شعرگونه اشعار توسط این جانب انجام شده است. در برگردان شعرها کوشیده‌ام روح روسی شعر حفظ و محتوای آن تمام و کمال با زبانی ادبی و شاعرانه بیان شود. امیدوارم توانسته باشم به خوبی از عهده این مهم برآمده باشم.

به نظر می‌رسد در خصوص درونمایه‌های ایرانی-شرقی در شعر شاعران روس جز پژوهش‌های موردی درخصوص پوشکین،

لرمانتف و یسنین تا کنون پژوهشی جامع که دربردارنده طیف وسیعی از شاعران روس باشد، صورت نگرفته است. شایان ذکر است که مفاهیمی چون اقتباس، تضمین، بینامتنیت که بوضوح در اشعار منتخب این مجموعه دیده می‌شود، در چارچوب مطالعات تطبیقی قابل بررسی است. امید که مجموعه حاضر گامی هرچند کوچک در این راستا و در جهت آشنایی بیشتر علاقمندان این حوزه با شاعران کلاسیک و معاصر روس که به نوعی تعلق خاطری به ایران و فرهنگ و ادبیات ایران داشته‌اند، باشد و راهی برای پژوهشی اساسی در این زمینه بگشاید. در پایان بر خود واجب می‌دانم از آقای سعید دمی‌رچی مدیریت محترم و دست‌اندرکاران نشر هرمس که همواره در چاپ و انتشار کتاب‌های دوزبانه بویژه در حوزه ادبیات روسی پیشگام بوده‌اند، قدردانی نمایم. امید که در آینده افتخار همکاری‌های بیشتری با این نشر وزین داشته باشم.

مسکو. دسامبر ۲۰۱۷

فرگس سنائی